

УДК 657:005.21

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
РЕЗЕРВАМИ ЯК ДЖЕРЕЛАМИ ПОКРИТТЯ РИЗИКІВ****Крутова А.С., д.е.н.****Тарасова Т.О., к.е.н.***Харківський державний університет харчування та торгівлі*

Наукова правомірність запропонованого підходу до управління резервами як джерелами покриття ризиків заснована на наступних пропозиціях. Доведено, що формування резервів є наслідком дії одного з основних принципів бухгалтерського обліку – припущення безперервності діяльності, якій отримав подальше визнання в концепції сталого розвитку. Обґрунтовано, що резерви доцільно розглядати як джерело компенсації несприятливих наслідків ризиків фінансово-господарської діяльності з метою забезпечення сталого розвитку бізнес-одиниці, відрахування на формування яких є витратами, момент визнання і здійснення яких не збігається у часі. Запропоновано модель просторово-часового континуума, яка дозволяє розпізнавати ризики бізнес-одиниці за етапами превентивних, реактивних й адаптаційно-стабілізаційних управлінських дій технології non-stop управління, спрямованих на мінімізацію ризиків через ресурс резервування. Запропоновано методіку формування резервної системи суб'єкта господарювання, яка на основі виокремлення наслідків господарської події, дозволяє формувати обліково-аналітичне забезпечення за об'єктами резервування – активами, капіталом та зобов'язаннями.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення, резерви, господарська подія, сталий розвиток, безперервність діяльності, ризик

UDC 657:005.21

**ACCOUNTING-ANALYTICAL PROVISION OF MANAGEMENT OF
RESERVES AS A SOURCE COVERAGE OF RISK****Krutova A., Dr.of Econ.Sc.****Tarasova T., PhD in Economics***Kharkiv State University of Food Technology and Trade*

Scientific appropriateness of the offered approach to the reserve management as the sources of risks covering is based on the following suggestions. It has been proved that the reserves' formation is the consequence of one of the most fundamental principle of accounting – assumption of action continuity, which got further recognition in the state development conception. It has also been substantiate that the reserves are worth studying as a source of compensation of unpleasant risks consequences of financial and economical activity with the aim of ensuring of business-unit state development, where the allocation on its formation is the outlay, moment of recognition and their

© Крутова А.С., д.е.н., Тарасова Т.О., к.е.н., 2016

realization does not contemporize. The model of spatial and time continuum is offered, which allows finding out business-unit's risks according to the stages of preventive, reactive, adaptation and stabilization and managerial actions of non-stop management technology, which are directed to the risks' minimization through the reservation source. The methodic of reserved system of managing subject is offered which, on basis of consequences accentuation of economical event, allow forming the account and analytic ensuring as for the reserve objects with the help of assets, capital and responsibilities.

Keywords: account and analytic ensuring, reserves, economic event, state development, continuity of activity, risk.

Актуальність проблеми. В умовах перманентних соціо-еколого-економічних змін бізнес-середовища, обумовлених посиленням глобалізаційних процесів у світовій економіці, вітчизняні підприємства постали перед проблемою пошуку механізмів забезпечення сталого розвитку. Як свідчить світовий досвід, єдиним дієвим засобом захисту від впливів та невизначеності зовнішнього та внутрішнього середовища є створення ефективної системи резервів, які здатні протидіяти негативним факторам, нейтралізувати та компенсувати їх ймовірні наслідки. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема формування обліково-аналітичного забезпечення, яке відповідатиме потребам саме управління резервами суб'єкта господарювання та дозволить керівництву підприємств приймати ефективні управлінські рішення стратегічного характеру.

Аналіз останніх наукових досліджень. Слід зазначити, що поняття резервної системи підприємства є відносно новим для вітчизняних підприємств, з огляду на що спостерігається відсутність його концептуальних рамок, загальноприйнятих у науковому співтоваристві, а дослідження науковців, які зустрічаються під час вивчення спеціалізованої літератури, носять дещо фрагментарний характер та не охоплюють всі аспекти даного поняття. Зокрема в наукових працях М.М. Астахової, Н.Г. Данилової, А.О. Володина приділено увагу необхідності формування резервів у бухгалтерському обліку та принципи їх облікової оцінки. Науковцями С.Ф. Легенчуком, М.О. Неживою, О.М. Петруком проведено дослідження порядку відображення резервів у звітності підприємства. В свою чергу, в роботах І.В. Вигівської, Л.В. Гнилицької, Е.П. Боримської, И. А. Панченко, Л.Ф. Маценко, Я.В. Соколова наводяться пропозиції класифікації фактів господарського життя з невизначеними

наслідками для цілей обліку, що є значним здобутком щодо розв'язання проблеми визначення об'єктів резервування. Але, на наш погляд, жодний із дослідників не торкається проблеми формування резервів як методу захисту від ризиків, що дозволяє бізнес-одиниці забезпечувати сталий розвиток крізь призму головного постулату бухгалтерського обліку – безперервність діяльності.

Метою статті є розробка рекомендацій щодо формування резервів в системі обліково-аналітичного забезпечення як джерела компенсації ризиків господарської діяльності в умовах сталого розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Облікові новації сучасності обумовили виникнення значних багатофакторних ризиків, пов'язаних з прийняттям неадекватних управлінських рішень, які можуть формувати помилкове уявлення про здатність суб'єкта господарювання безперервно продовжувати власну діяльність. Дослідження сутності резервів ґрунтується на теоретичній моделі елементів методу бухгалтерського обліку. Синтез статистичного і динамічного підходів, що покладені в основу сучасного бухгалтерського обліку, свідчить про сприйняття резервів як регулюючих статей, що дозволяють визначати об'єкти обліку за методом нарахування, поточною ринковою вартістю, результатами переоцінки, зміною оціночних значень тощо. Основним пріоритетом дії принципу безперервності діяльності в системі бухгалтерського обліку є використання резервування, що є предметом наукових дискусій різних національних шкіл бухгалтерського обліку протягом останніх років. Внаслідок цього в економічній літературі наводяться різні точки зору визначення резервів, засновані на їх розгляді з позицій держави, регіону, окремої галузі, організації. Сутність резервів з позиції формування обліково-аналітичного забезпечення сформулював Г. Блау, який вважав, що створення резервів можливе за умов явного або неявного прийняття принципу діючого підприємства. Тобто резерви виступають певною «подушкою безпеки» у випадках непередбачуваних обставин, а саме покривати збитки стихійних лих, неочікуваних втрат від падіння курсів валют та цінних паперів тощо[1, с. 57,].

Постіндустріальне суспільство спричинило виклики, що пов'язані з усуненням наслідків підприємницьких ризиків в бізнес-середовищі. Задля забезпечення безперервного подовження діяльності кожна бізнес-одиниця вимушена постійно королювати припустимий рівень витрат

діяльності та мінімальний рівень рентабельності певних видів продукції та авансованого капіталу. Одним із головних управлінських рішень, що здатне забезпечити впровадження, постійне удосконалення і моніторинг ефективності процесу безперервності бізнесу є суцільна система резервування ресурсів [2, с. 199].

Наукове дослідження свідчить, що дефініція «резерв» (reservo (лат.) – зберігаю) в сучасній літературі досить багатогранне. Загальне трактування позиціонує резерв як страховий запас, що створюється для виконання зобов'язань у майбутньому або покриття непередбачуваних витрат. В залежності від специфічних цілей формування трактовка резервів на пряму залежить від конкретної галузі професійного знання. Згідно п. 10 МСФЗ 37 «Резерви, умовні зобов'язання та умовні активи» під резервами розуміються зобов'язання з невизначеним строком використання або невизначеною величиною. Резерви, відповідно до п. 11 МСФЗ 37, відрізняються від інших зобов'язань, наприклад від кредиторської заборгованості, наявністю невизначеності щодо термінів або розміру майбутніх витрат, необхідних для проведення розрахунків. Резерви використовуються для розрахунків за майбутніми зобов'язаннями у разі виникнення витрат. Вони характеризують невикористані можливості витрачання ресурсів в конкретних умовах діяльності при наявному рівні розвитку продуктивних сил і виробничих відносин. За таких умов резерви доцільно розглядати як джерело компенсації несприятливих наслідків ризиків фінансово-господарської діяльності з метою забезпечення сталого розвитку бізнес-одиниці, відрахування на формування яких є витратами, момент визнання і здійснення яких не збігається у часі.

На основі системного підходу для подальшого дослідження даної проблеми необхідно довести взаємозв'язок основних принципів управління безперервністю бізнесу з концепцією сталого розвитку бізнес-одиниці, що в подальшому дозволить розробити методику розпізнавання ризиків і формування превентивних заходів, що забезпечують їх мінімізацію за рахунок резервування. Сучасна система управління перебуває у постійному пошуку ефективних управлінських конструкцій, які здатні підтримати та забезпечити безперервність бізнесу. Аналіз зарубіжного досвіду з використання технологій non-stop доводить, що управлінські дії в рамках планування безперервності бізнесу мають лише розпочинатися, але

не мають закінчуватися. В рамках цієї технології запроваджено й нові терміни управлінської діяльності – «аналіз впливів на бізнес» (Business Impact Analysis, BIA), «планування безперервності бізнесу» (Business Continuity Planning, BCP) і «планування відновлення» (Disaster Recovery Planning, DRP), як сьогодні є об'єктом прискіпливої уваги топ-менеджерів вітчизняних компаній.

Актуальність забезпечення безперервності бізнесу обумовлена необхідністю збереження (підвищення) стійкості і стабільності функціонування бізнес-одиниці, що стає можливим за умови формування обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками і кризами в умовах несприятливого впливу зовнішніх і внутрішніх факторів. Тому вважаємо задля організації моніторингу попереджувальної протидії, виявлення слабких місць процесу аналізу планування та відновлення безперервності бізнесу доцільно змодельювати просторово-часовий континуум (від лат. continuum – безперервне, суцільне) у вигляді фізичної моделі, що заповнює простір рівноправним тимчасовим виміром, в якому досліджуються вплив ділових процесів (штатна ситуація або ризикова подія) на формування резервів (рис. 1).



Рис. 1. Просторово-часовий континуум процесу управління сталим розвитком на основі технології non-stop
Побудовано авторами

Моделювання просторово-часового континуума спрямоване на розпізнавання ризиків бізнес-одиниці і виявлення впливу, а також застосування превентивних, реактивних й адаптаційно-стабілізаційних інструментів технології non-stop управління, спрямованих на мінімізацію ризиків через ресурс резервування. Здатність суб'єкта господарювання нівелювати наслідки господарських подій, пов'язаних із ризиком, в процесі і після закінчення інциденту, так само як і швидкість повного відновлення безперервності діяльності, може стати основним чинником у вирішенні завдання сталого існування бізнесу.

Координата часова пов'язана з особливостями будь-яких етапів життєвого циклу, який може бути пов'язаний зі станом підготовки до процесу поглинання, реструктуризації, реалізації процесу об'єднання. Таким чином, це дозволяє здійснювати моніторинг загроз через вирішення науково-методологічного завдання обліково-аналітичного забезпечення моделювання бізнес-процесів, створення моделей запобігання загроз. Координата просторова описує будь-які ділові бізнес-процеси в розрізі елементарних операцій, що обумовлює декомпозицію причин виникнення загроз. Проте штатна ситуація спочатку вимагає превентивного управління та розробки плану дій в ризикових умовах. На думку вченого Д. В. Трошина, ситуація «превентивного удару» є результатом протидії загрозам за ранніх стадіях діагностики [3, с. 59]. Це цілком співпадає з превентивною вимогою створення резервів оптимізації збуту, запровадження інновацій, фінансових потоків, мотиваційних заходів тощо. Реактивне управління вимагає запровадження реактивної комунікації, яка спрямована на нівелюванні проблеми (ризик) завдяки зарезервованому ресурсу. Адаптивне стабілізаційне управління – це багатогранна діяльність, спрямована на зниження ризиків переривання бізнесу, зменшення втрат від негативних наслідків збоїв, відновлення бізнесу до прийняттого рівня в певній послідовності і встановлені терміни, що пов'язане з коригуванням створених резервів.

В подальшому для забезпечення сталого розвитку бізнес-одиниці вважаємо за необхідне створення єдиної резервної системи, тобто сукупності резервів, що забезпечують безперервну діяльність. Дана система повинна створюватися відповідно до умов зовнішнього середовища, особливостей діяльності. На підставі аналізу даних, можна

стверджувати, що резервна система сучасних підприємств знаходиться на початковій стадії. Про це свідчить або відсутня регламентація вітчизняної нормативної бази, спірна позиція міжнародних стандартів з обліку та звітності, а також постійне намагання наблизити механізми ведення бухгалтерського та податкового спостереження.

Розглянувши вимоги чинного законодавства щодо формування та використання резервів, М.М. Астахова деталізувала виявлені суперечності у законодавчій базі, які ускладнюють формування, використання та відображення у звітності резервів підприємства [4, с. 115]. Намагаючись виключити суперечності стосовно оцінки і визнавання резервів, Правління Ради з МСФЗ (International Accounting Standard Board) запропонувало та ввело в дію нову редакцію стандарту МСФЗ 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи», згідно якої поняття «умовності» використовується для опису невизначеності рівня вигід, що пов'язані з активом (зобов'язанням). Ступінь вірогідності більш не є критерієм для визнання активу чи зобов'язання. [5]. Це доводить, що резерви як об'єкт бухгалтерського обліку має певні властивості, специфічні ознаки, механізми оцінювання, джерела формування, які вимагають доопрацювання їх групування за специфічними ознаками. Під час дослідження було встановлено, що в сучасній науці взагалі відсутній механізм систематизації класифікаційних ознак, які є суттєвими при прийнятті управлінських рішень в умовах сталого розвитку. Внаслідок неоднорідності резерви мають суттєві відмінності їх представлення у фінансовій звітності. Так, на думку М. О. Неживої резерви в системі бухгалтерського обліку доцільно розподіляти за ознакою матеріальності, а саме, на матеріальні – як сукупність запасів засобів виробництва і предметів споживання, призначених для використання за особливих обставин та фінансові – сукупність вільних грошових коштів та їх еквівалентів. На думку автора, це сприяє розробленню більш ефективних і науково обґрунтованих методів формування та використання фінансових резервів як інструменту регулювання ризиків [6, с. 272]. Інша група науковців, що переймаються проблемами облікової науки, взагалі відходить від суто бухгалтерських класифікаційних ознак і пропонує у якості класифікаційних угруповань виокремлювати наступні ознаки: обов'язковість формування, залежність формування від фінансового

результату, за строком використання, за функціональним призначенням, за напрямком пошуку з метою підвищення кінцевих результатів діяльності, за етапами процесу виробництва й управління, за етапами життєвого циклу виробу, за стадіями кругообігу руху коштів. Вважаємо, що єдиним доречним класифікаційним критерієм, що спрямований на підвищення об'єктивної оцінки вартості капіталу постійно діючого підприємства, є об'єкт резервування для компенсації несприятливих подій під час мінімізації ризиків досягнення певних фінансових результатів діяльності. Пропонується виокремлювати резерви підприємства в залежності від господарської події, яка може констатувати реальний факт господарського життя або визначає господарську операцію з невизначеними наслідками.

Встановлено, що вплив зовнішнього економічного оточення, а саме економічна ситуація, попит на продукцію, зміни ціноутворення, перманентність ринків постачання і збуту тощо, ініціюється процедура створення резервів під знецінення активів та установчих резервів – регуляторів оцінки чистих активів та капіталу. Вважаємо, що ці резерви формуються під господарські події, які є реальні і мають визначені економічні наслідки, а саме, стосовно резервів під знецінення активів їх розмір впливає на вартість відповідного активу, має постійне відображення у фінансовій звітності завдяки формуванню справедливої вартості.

Статичний підхід передбачає, що в системі бухгалтерського обліку відображаються здебільшого факти господарської діяльності, які в звітному періоді здійснилися. Однак для повноти відображення розмаїття господарських подій слід дослідити також і умовні факти господарської діяльності, що мають місце на звітну дату, і виникнення наслідків яких залежить виключно від того, відбудеться чи ні в майбутньому одна чи декілька випадкових подій. Визнання і достовірне відображення у фінансовій звітності інформації про умовні факти господарського життя на основі оцінки ймовірності втрати економічних вигід під впливом ризику, значно знижує ризиковість рішень, що приймаються, та впливає на здатність продовження діяльності у майбутньому.

Вважаємо, що саме внутрішні фактори-правила, які визначаються загальною методологією організації бухгалтерського обліку та підприємстві, ініціюють виникнення господарських фактів з невизначеними наслідками. Але в бухгалтерській науці немає чіткого

розмежування фактів господарського життя на предмет невизначеності наслідків їх настання. З реальними фактами господарського життя вже існує певна практично обґрунтована наукова позиція, а саме, це будь яка подія, яка потенційно може призвести к змінам економічного потенціалу суб'єкта господарювання. Прийнято виділяти три види фактів господарського життя: факт-стан, факт-дія, факт-подія [7, с. 48]. Реальний факт господарської діяльності – це факт відображення знаходження або вибуття реального активу і визначення, відповідно, дебіторської або кредиторської заборгованості.

Зовсім інша ситуація склалася з господарським фактами з невизначеними наслідками. Представники Житомирської наукової школи С. Ф. Легенчук, О. М. Петрук, довели, що існує дуалізм поглядів у наукових колах, а також в цілому у науці про бухгалтерський облік, зокрема, чи бухгалтерський облік починається з фактів господарського життя, чи з їх наслідків. Вчені довели, що проблемним питанням є точка ідентифікації входу в систему бухгалтерського обліку. Але вони вважають, що є господарський факт і наслідки – визначені або ж невизначені, при чому різниця лише у часі документування господарської події, коли, у першому випадку, входом в систему бухгалтерського обліку є факт господарського життя, який спочатку реєструється в первинному документі, а потім вже відображається на рахунках бухгалтерського обліку за допомогою подвійного запису. У другому випадку – входом в систему бухгалтерського обліку є невизначені факти господарського життя, – за умови, що первинний документ складається після відображення ФГЖ на рахунках бухгалтерського обліку [8]. Вважаємо, що лише за умовними фактами господарського життя існує певна невизначеність щодо строку або суми майбутніх витрат, необхідних для погашення, що і відрізняє їх від реальних фактів, які мають реальне відображення в балансі, зокрема, збільшення або зменшення активів, власного капіталу, зобов'язань. Саме про це йдеться у п. 11 МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» [5].

Досліджуючи термінологію та тотожність фактів господарського життя та ризику І. В. Вигівська пропонує називати/приймати ризик діяльності суб'єкта господарювання як умовний факт господарської діяльності лише при ймовірності реалізації його наслідків від 50 до 100

% [9]. Але ця точка зору позбавлення розуміння реального факту господарського життя, який теж може мати ознаки ризику. Л. В. Гнилицька запропонувала систематизувати всі ризики підприємницької діяльності на ризики-причини і ризики-наслідки, при чому до об'єктів ризиків-причин вона віднесла резерви майбутніх витрат і непередбачувані зобов'язання, а до об'єктів ризиків-наслідків – витрати, зобов'язання, дебіторську заборгованість та резервний капітал [10, с. 175]. На її думку, необхідно зосередитися на методах експертної оцінки, які уможливають встановлення залежності між двома видами ризиків, що виникають під час здійснення різних видів господарської діяльності, та імовірністю їх настання. Але ця думка є неточною, тому що фактично між ними немає ніякої залежності, не можна ототожнювати об'єкти, що характеризують факти господарської діяльності, щодо наслідків яких і ймовірності їх виникнення в майбутньому існує невизначеність (обумовлюють формування прогнозової інформації і її інтерпретації у фінансовій звітності), і об'єктами, що характеризують активи, зобов'язання і капітал, які є елементами безпосередньо пов'язаними з вимірюванням фінансового становища в балансі. Можна частково погодитися з вченою Л. Ф. Маценко, яка вважає, що факти господарського життя з невизначеними наслідками є суб'єктозалежними фактами, оскільки вводяться в систему обліку самим бухгалтером з метою рівномірного розподілу витрат між періодами, з метою забезпечення аналітичності облікової інформації та можливості контролю даних фактів [11, с. 77]. Але необхідно додати, що з позицій оцінки ймовірності їх виникнення в майбутньому лишається невирішеним питання невизначеності, тобто виникнення наслідків залежить від того, відбудеться або не відбудеться в майбутньому одна чи декілька невизначених подій.

Виходячи із засадницьких компетенцій ризик-менеджменту сталого розвитку, які спрямовані на ідентифікацію, класифікацію та оцінку ризику, вважаємо, що система бухгалтерського обліку є єдиним буфером, що інформаційно забезпечує управління ризиком. Відправною точкою в цієї ситуації є ідентифікація об'єктів бухгалтерського обліку, вартість яких змінюється під впливом ризикових господарських подій (рис. 2).

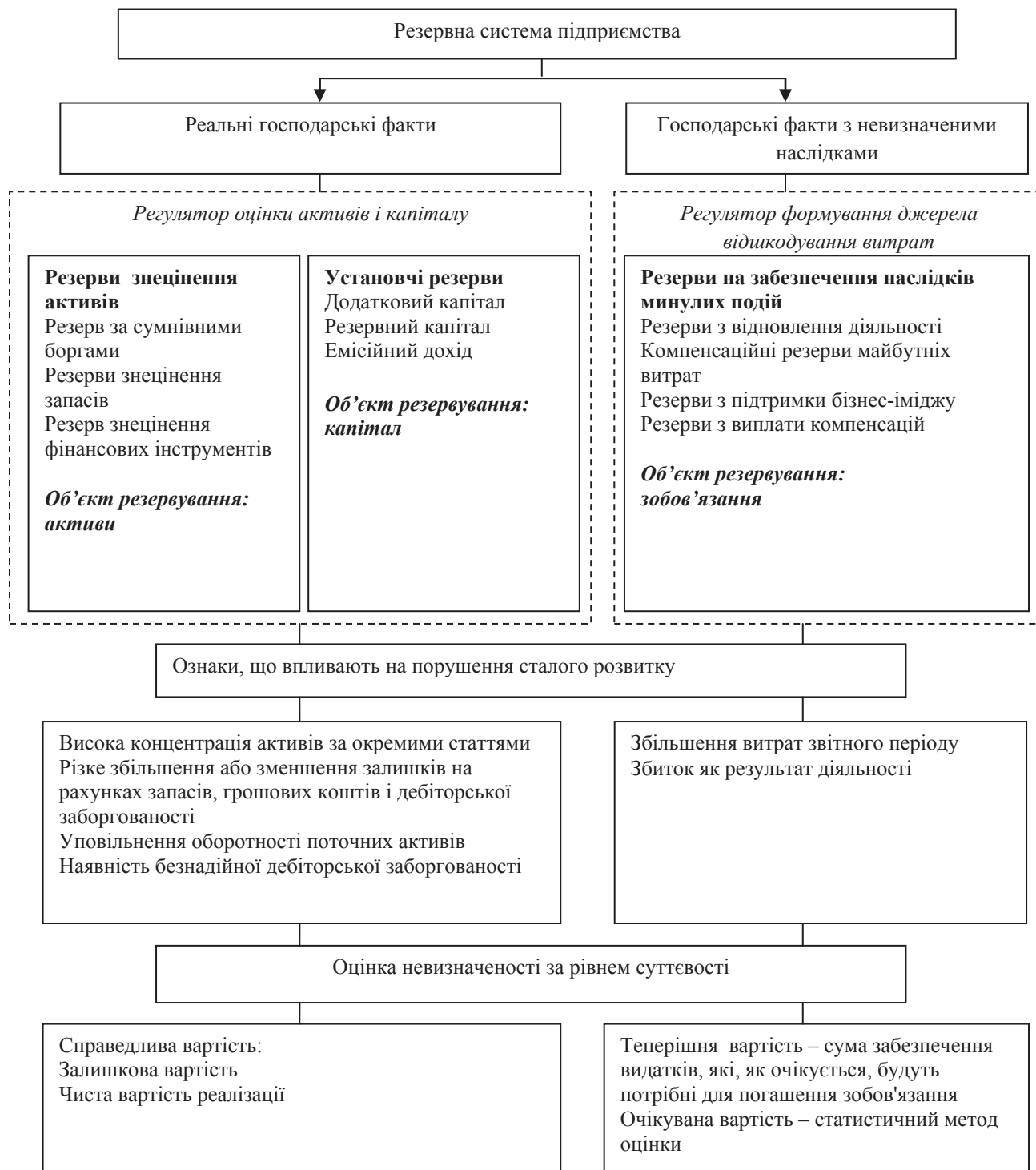


Рис. 2. Формування резервної системи в умовах сталого розвитку

Побудовано авторами

Висновки. Узагальнення різних наукових поглядів щодо економічного наповнення резервів підприємства, дозволило виділити дві групи. До складу першої групи входять економічні резерви за реальними господарськими фактами. До них можна віднести тимчасово невикористану частину наявних у організації ресурсів. Такого роду резерви створюються для можливості задоволення додаткової потреби, що виникає під впливом

певних обставин. За економічним змістом вони повинні формуватися з метою реалізації певної фінансової концепції або для страхування бізнесу. За таких обставин механізм резервування виконує такі важливі функції, як уточнення правдивої вартості майна, формування реальної величини фінансових результатів звітного періоду, опір відтоку високоліквідних коштів на виплату доходів засновникам, покриття збитків і фінансування низки витрат, на які були зарезервовані кошти.

Друга група резервів, що формуються за господарськими фактами з невизначеними наслідками об'єднує в собі невикористані можливості підвищення результативності діяльності, посилення дії чинників, які сприяють зростанню ефективності господарювання. Це резерви зростання ефективності використання коштів виробництва, робочої сили, фінансових ресурсів; обсягів виробництва; якості продукції, що випускається; віддачі від капітальних і фінансових вкладень. Такий підхід дозволяє оцінити вплив ризику відхилення майбутнього результату від очікуваного на реальні факти господарської діяльності, об'єктами якого виступають резерви капіталу (установчі резерви), резерви знецінення активів, та ризику ймовірності настання небажаної події на умовні факти господарської діяльності, об'єктами якого є резерви майбутніх витрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Соколов Я.В., Бычкова С.М. Принцип постоянно действующего предприятия // Бухгалтерский учет. – 2001. - № 4. – С. 56-59
2. Данилочкина Н.Г., Володин А.А. Риск-контролинг непрерывности бизнеса / Н.Г. Данилочкина, А.А.Володин // Транспортное дело, 2010. - № 9. - С. 199-200
3. Трошин Д.В. Безопасность предприятия: смысл, онтология, оценка : монография / Д.В. Трошин. – Тверь: Твер. гос. ун-т, 2015. – 212 с.
4. Астахова М.М. Проблемні аспекти термінології та класифікації резервів підприємства / М.М. Астахова // Науковий Вісник ПУСКУ. – 2008. – № 611. – С. 111–117
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 (МСБО 37). Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>
6. Нежива М. О. Передумови формування фінансових резервів / М. О. Нежива // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2013. - № 1 (64). – С. 269-275

7. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет как сума фактов хозяйственной жизни / Я.В. Соколов. – М.: Магистр, 2010. – 224 с.
8. Легенчук С., Петрук О., Вольська К. Факти господарського життя як елементарні частинки дійсності в системі бухгалтерського обліку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sophus.at.ua/publ/2014_04_17_18_kampodilsk/sekcija_1_2014_04_17_18/fakti_gospodarskogo_zhittja_jak_elementarni_chastinki_dij_snosti_v_sistemi_bukhgalterskogo_obliku/51-1-0-926
9. Вигівська І. М. Підприємницькі ризики як особливий вид фактів господарської діяльності / І. М. Вигівська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 2(14), 2009. – С. 31–45.
10. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: [монографія] / Л. В. Гнилицька. – К.: КНЕУ, 2012. – 305 с.
11. Маценко Л. Ф. Проблеми класифікації фактів господарського життя з невизначеними наслідками для цілей обліку та контролю // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2016. – №. 4 (58). – С. 74–79.